

ROZHOVORY
S OSOBNOSTAMI
LITERATÚRY
60. ROKOV

The
Paris
Review

de BEAUVOIR
BELLOW
BORGES
BURROUGHS
CÉLINE
COCTEAU
HUXLEY
KEROUAC
MILLER
NABOKOV
PASTERNAK
POUND
SINGER

BRK

THE PARIS REVIEW 60. ROKY

BRK

ROZHOVORY
S OSOBNOSTAMI
LITERATÚRY 60. ROKOV

PARIS REVIEW INTERVIEW: ANTHOLOGY
Copyright © 2017, The Paris Review
All rights reserved

Slovak translation
© Vladislav Gális, 2020
© Tomáš Hučko, 2020
© Terézia Klasová, 2020
© Petra Pančíková, 2020

BR&K

THE
PARIS
REVIEW 60. ROKY

ROZHOVORY
S OSOBNOSTĚMI
LITERATÚRY 60. ROKOV

7

ÚVOD

17 Simone
31 Saul
51 Jorge Luis
83 William Seward
109 Louis-Ferdinand
123 Jean
145 Aldous
165 Jack
195 Henry
219 Vladimir
235 Boris
259 Ezra
279 Isaac Bashevis

de BEAUVOIR
BELLOW
BORGES
BURROUGHS
CÉLINE
COCTEAU
HUXLEY
KEROUAC
MILLER
NABOKOV
PASTERNAK
POUND
SINGER

295

O AUTORKE
A AUTOROCH

Josef Rauwolf

Mají-li knihy, a umění obecně, vypovídat o své době, platí to samozřejmě i pro veškeré další materiály, týkající se jak autorů, tak jejich děl. Dopisy, deníky, výpisky, přípravné texty... a také rozhovory. Ty obzvláště, aby o něm mohl hovořit, autor je zde nucen ze svého díla vystoupit, nemůže se za ním skrývat. Dostává otázky, které by si možná ani nepoložil, otázky na pozadí své tvorby, inspirace, metody, záludnosti, selhání. Otázky možná leckdy nepříjemné, znepokojující. Znejistňující. Otázky, které jsou-li zodpovězeny, rozšiřují náš pohled na daného tvůrce a vlastně jej i svým způsobem usnadňují. Anebo ztěžují, i to se stává. Zkrátka, rozhovory jsou důležitou součástí literárního kánonu a neměly by být opomíjeny – jak ze strany zpovídaných, tak zpovídajících, ale i ze strany čtenářů, o literárních vědcích nemluvě, pro ty jsou pochopitelným a cenným zdrojem informací.

Aby bylo jasno: mluvím zde o rozhovorech kvalitních, tedy fundovaně vedených, rozhovorech, jejichž prvotním záměrem není propagace autora či díla, nějaká plytká reklama (či sebereklama), ale naopak snaha proniknout hlouběji. Ať již to s sebou nese cokoliv... Tedy žádné otázky typu „řekněte nám něco o své nové knížce“, otázky, na které bohužel tak často narážíme v médiích.

Jakožto člověk, který má za sebou skutečně mnoho rozhovorů, jak s muzikanty, tak s literáty, výtvarníky a podobně, ale také jako člověk, který byl na druhé straně, tedy tím zpovídaným, myslím dokážu poznat, kdy zpovídající jen tak vaří vodu, klouže po povrchu a vytváří to, čemu jedna moje kolegyně říkala „kvrdláčka“ – měla na mysli rozhovory ve společenských časopisech, ale nedělejme si iluze, podobně vyvedené rozhovory čteme nejen se všemožnými efemérními hvězdičkami, modelkami, hokejisty a kdovíkým ještě, ale, bohužel, i s umělci, literáty a podobně, tedy rozhodně ne představiteli showbyznysu, světa módy či vaření. Bohužel, a je jen škoda, že na něco takového dotyční kývnou a neženou hloupého „novináře“ svinským krokem...

Jak tedy v tomto světle dopadá svazek rozhovorů magazínu *The Paris Review*, publikovaných v šedesátých letech minulého století? Již při pouhém přehlednutí obsahu je jasné, že se jedná o skutečně nabitý svazek, nabízející – v širokém záběru – víceméně celé spektrum literatury šedesátých let. A pokud tam někdo nemá toho „svého“, není v tom špatná vůle, ale spíše nutnost ohledů na i tak bohatý rozsah knihy. Výběr tak lze skutečně prohlásit

za reprezentativní, zároveň si nelze nevšimnout, jak se editoři snažili oslovit i autory, kteří nepatřili do hlavního proudu – byť například Norman Mailer stál rozkročen jak ve světě bestsellerů, tak subverze, a třeba Henry Miller rozhodně nepatřil ke všeobecně vzývaným autorům, ale spíše k těm, na něž by si měl dát slušný čtenář pozor – a přece jej v antologii najdeme. Zajímavé je, že z šestatřiceti autorů můžeme hned čtyři řadit k Beat Generation – zajímavé proto, že, a není to tak dávno, se k tomuto hnutí většinová literární a hlavně akademická obec nestavěla zrovna vstřícně – a to je ještě silný eufemismus. O to více potěší, a právě na tomto příkladu je jasně vidět, že *The Paris Review* dokázala rozeznat skutečné literární hodnoty a neohlížela se na dobové tanečky. Stejně jako v případě Célinově či Poundově, vzhledem k jejich nepěkným válečným angažmá, což v tomto případě můžeme vnímat i jako akt velkorysosti a nadhledu.

A mluvíme-li o skladbě, abecední řazení nabízí někdy nečekaná setkání: tak třeba dvojice William S. Burroughs a Louis-Ferdinand Céline, již mimo jiné spojuje velice sžíravý pohled na společnost. Ostatně, když se spolu v Paříži setkali, velmi si právě v tomto notovali, přičemž podobných „sousedů“ bychom samozřejmě našli více.

Není proč zde poukazovat na jednotlivé výpovědi, každý nechť si udělá názor sám, nabídka je skutečně široká – jednu pasáž si však přesto dovolím připomenout: mluví-li Allen Ginsberg (rozhovor s ním se bohužel kvůli rozsahu do výběru nevešel) o nutnosti neskrývat před svou múzou nic z toho, co říká

svým přátelům, poukazuje na důležitý aspekt tvorby – na vnitřní upřímnost autora, na to, že nehraje se svým čtenářem žádnou hru, že je zkrátka v souladu s tím, co si myslí a co píše. Vedle rozebírání různých autorských přístupů k tvorbě, poukazování na inspirace a podobně, na literární dráhy by se totiž právě na Ginsbergem zmíněné přikázání nemělo zapomínat. A samozřejmě platí i mimo literaturu, mimo všechna umění...

Mluvit o vysoké úrovni všech rozhovorů, o profesionalitě zpovídajících by se mohlo zdát zbytečné, jak ale bylo řečeno, nebývá to pravidlem – je tedy skutečně radost sledovat, jak jsou rozhovory vedeny, jak jsou jejich autoři skutečně připravení, a to nejen nastudovanými znalostmi, ale i jaksi vnitřně, jak na sebe obě strany reagují, jako při vydařeném tenisovém zápase anebo, možná ještě lépe, při tanci či komorní hře. Hezky je to vidět třeba v rozhovoru, který s Jackem Kerouacem vedli básníci Ted Berrigan a Adam Saroyan, kdy uvolněný Kerouac – nezapomínejme, že v té době již silný alkoholik a života mu také příliš nezbyvalo – nicméně vtáhl oba básníky do hry a role se někdy vyměňovaly. Nemluvě o sonetu, který vystříhl naprosto od boku!

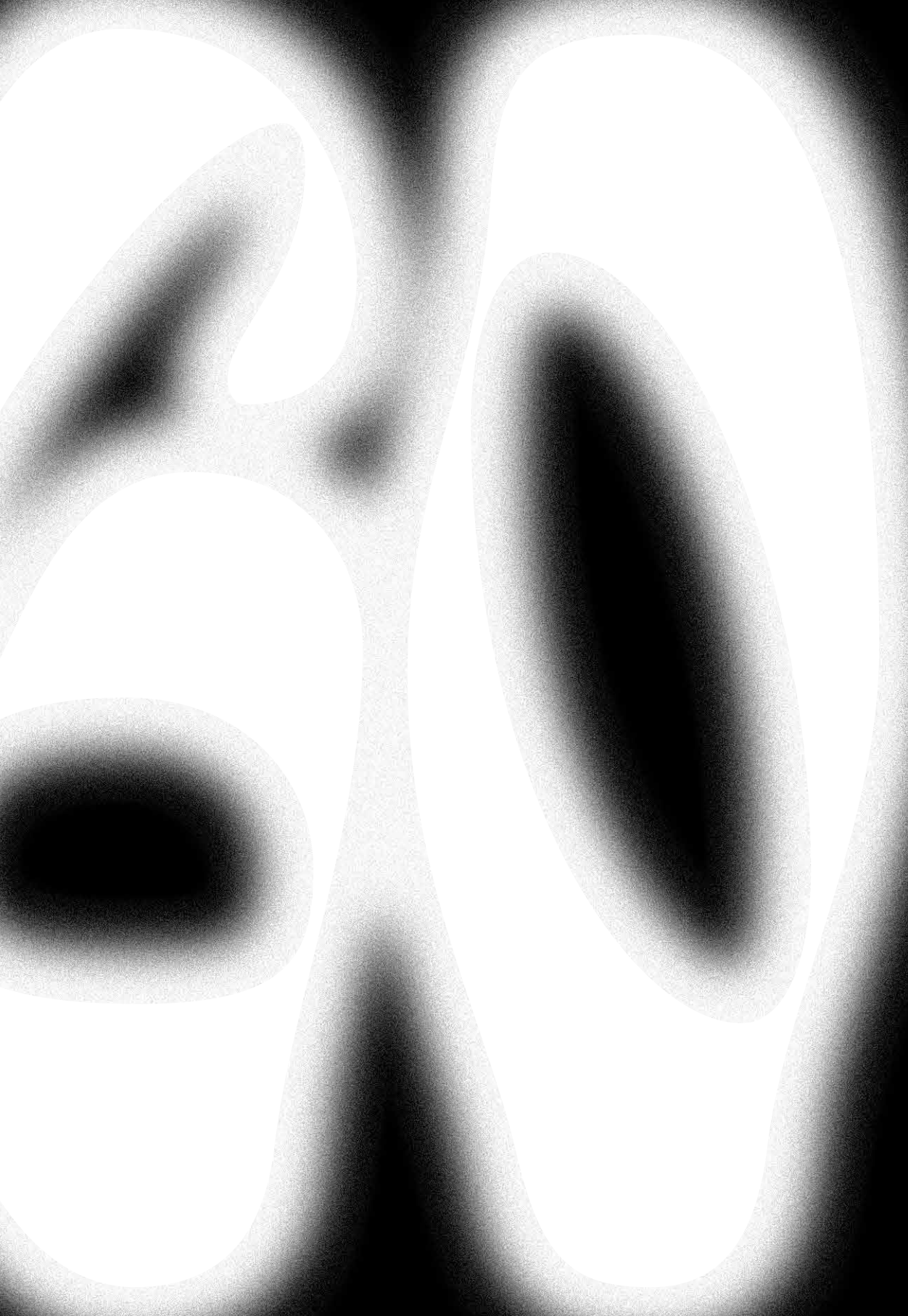
Platí to pro tento rozhovor, to samé platí například pro rozhovor s Williamem Burroughsem, který zde nejen objasňuje své názory, ale také dává nahlížet do své spisovatelské dílny. A stejně tak v případě řady dalších rozhovorů lze jen zopakovat, co již bylo řečeno v úvodu k výboru rozhovorů z *The Paris Review* z padesátých let – totiž že se jedná o rozhovory skutečně kanonické, rozhovory, na něž opakovaně

ÚVOD

narážíme v monografiích dotyčných autorů, rozhovory, které jsou dále citovány. A to není jen tak, a nepřímo se tím - zpětně - potvrzuje již jednou řečené konstatování vysoké kvality všech rozhovorů, ale i jejich výběru. Rozhovorů, které mimochodem působí jako jakési literární afrodiziakum, okamžitě totiž vzbuzují touhu sáhnout po původních dílech.

Takže teď se již jen pustit do čtení...

SIMONE DE
BEAUVOIR

Preložila Terézia Klasová

Rozhovor viedla Madelaine Gobeil

Simone de Beauvoir ma predstavila Jeanovi Genetovi a Jeanovi-Paulovi Sartrovi, s ktorými som robila rozhovor. Sama však nad poskytnutím rozhovoru váhala: „Prečo by sme sa mali rozprávať o mne? Nemyslíte, že som už povedala dosť v svojich troch memoárových knihách?“ Trvalo niekoľko listov a konverzácií, kým sa mi ju podarilo presvedčiť, aj to iba za podmienky, že rozhovor nebude príliš dlhý.

Stretli sme sa v štúdiu slečny de Beauvoir na Rue Schoëlcher v Montparnasse, päť minút od Sartrovho apartmánu. Stretli sme sa vo veľkej slnečnej miestnosti, ktorá slúži ako pracovňa. Police sú naplnené prekvapivo nezaujímavými knihami. „Tie najlepšie,“ povedala, „sú u mojich priateľov, ktorí mi ich nikdy nevrátia.“ Stoly pokrývajú pestrofarebné objekty prinesené z ciest. Jedinou vzácnosťou

v miestnosti je lampa, ktorú pre ňu vyrobil Giacometti. Po izbe je roztrúsených niekoľko fonografických nahrávok – jeden z mála pôžitkov, ktoré si slečna de Beauvoir dovoľí.

Okrem klasickej krásy jej črť prekvapí Simonina sviežosť, jej ružovkastá pleť a jasnomodré mladistvé oči plné života. Lahko v človeku vyvolá dojem, že vidí a vie všetko, čím vzbudí istú pokoru. Hovorí rýchlo, jej spôsoby sú priame, nie však rázne, je usmievať a priateľská.

Posledných sedem rokov ste pracovali na memoároch, v ktorých ste sa často zamýšľali nad svojim povoláním. Nadobudla som dojem, že vás k písaniu dovedla strata náboženskej viery.

Je veľmi náročné posudzovať vlastnú minulosť bez toho, aby človek trochu nepodvádzal. Moja túžba písať siaha do ďalekej minulosti. Príbehy si vymýšľam od ôsmich rokov, no veľa detí robí to isté. Neznamená to, že majú predpoklad stať sa spisovateľom. V mojom prípade sa tento predpoklad zvýraznil stratou viery, no je tiež pravda, že som čítala knihy, ktoré ma hlboko zasiahli, ako napríklad *Červený mlyn* od George Eliot. Chcela som sa jej podobať, byť niekým, koho knihy ľudia čítajú a dojmajú ich.

Ovplyvnila vás anglická literatúra?

Štúdium angličtiny bola od detstva moja vášeň. Britská literatúra pre deti je oveľa pôvabnejšia než francúzska. Milovala som *Alicu v krajine zázrakov*, *Petra Pana*, George Eliot a Rosamond Lehmann.

Nejasnú odpoveď?

Pre tú knihu som mala ozajstnú vášeň, hoci bola celkom priemerná. Dievčatá mojej generácie ju zbožňovali. Autorka bola veľmi mladá a každé dievča sa mohlo spoznať v Judy. Šlo o pomerne inteligentné, dokonca rafinované čítanie. Obdivovala som britský univerzitný život. Bývala som doma. Nemala som vlastnú izbu. Vlastne som nemala vôbec nič. A hoci život, ktorý kniha

popisovala, nebol slobodný, umožňoval súkromie a zdal sa mi úžasný. Autorka poznala všetky mýty adolescentných dievčat – pohľadní chlapi obklopení auroou tajomstva a podobne... Neskôr som, samozrejme, čítala Brontëové a knihy Virginie Woolfovej: *Orlanda*, *Pani Dallowayová*. *Vlny* ma nenadchli, ale mám veľmi rada jej knihu o Elizabeth Barrett Browning.

A čo jej denniky?

Zaujímajú ma menej, sú príliš literárne. Fascinujúce, ale cudzie. Príliš sa zaoberá tým, či bude publikovaná, čo si o nej myslia ľudia. Mala som veľmi rada *Vlastnú izbu*, v ktorej sa venuje postaveniu žien. Je to krátka úderná esej, Woolfovej sa v nej naozaj darí vystihnúť to najpodstatnejšie – veľmi presne vysvetľuje, prečo ženy nemôžu písať. Je jednou zo ženských spisovateľiek, ktoré ma najviac zaujali. Videli ste jej fotky? Neuveriteľne osamelá tvár... Svojím spôsobom ma fascinuje viac než Colette. Colette bola príliš ponorená do svojich drobných ľubostných aférok, do záležitostí správy domácnosti, bielizne, domácich miláčikov. Virginia mala oveľa väčší záber.

Čítali ste jej knihy v preklade?

Nie, v angličtine. Čítam po anglicky lepšie, než hovorím.

Čo si myslíte o univerzitnom vzdelaní pre spisovateľov? Boli ste vynikajúcou študentkou na Sorbonne a predpovedali vám žiarivú akademickú kariéru.

Moje štúdium mi umožnilo iba povrchné poznanie filozofie, ale prehĺbilo môj záujem. Učením som získala mnoho – mohla som stráviť veľa času čítaním, písaním a vzdelávaním sa. Učitelia vtedy nebývali takí vyťažení. Moje štúdiá mi dali solídny základ, pretože na zloženie štátnej skúšky ste museli skúmať oblasti, ktorými by ste sa nezaoberali, keby vás zaujímala iba všeobecná kultúra. Vybavili ma istou akademickou metodológiou, ktorú som využila pri písaní *Druhého pohľavia*. Bola však užitočná i vo všeobecnosti. Myslím tým spôsob, ako rýchlo čítať, ako rozoznať diela, ktoré sú dôležité, ako ich klasifikovať, ako dokázať odmietnuť tie nepodstatné, ako vyhľadávať, sumarizovať.

Boli ste dobrou učiteľkou?

Nemyslím si, zaujímala som sa iba o najlepších žiakov, o ostatných vôbec. Dobrý učiteľ by sa mal zaujímať o každého. No ak učíte filozofiu, nemôžete si pomôcť. Väčšina diskusií prebehne medzi štyrmi, piatimi študentmi, ostatní sa neobťažujú čokoľvek urobiť. Veľmi som si ich nevšímala.

Písali ste už desať rokov predtým, než vás publikovali – vo veku tridsaťpäť rokov. Neodradilo vás to?

Nie, pretože v mojich časoch nebolo zvykom, aby publikovali diela mladých autorov. Samozrejme, našlo sa zopár výnimiek, ako bol geniálny Radiguet. Sartra nepublikovali, kým nemal okolo tridsaťpäť, keď vydali *Hnus* a *Múr*. Keď odmietli moju prvú viac-menej publikovateľnú

knihu, cítila som sa trochu odradená. Odmietnutie prvej verzie *Pozvanej* bolo veľmi nepríjemné. Myslela som si, že potrebujem čas. Poznala som mnoho spisovateľov, ktorí začínali pomaly. Tiež je dobré nezabúdať na Stendhala, ktorý nezačal pred štyridsiatkou.

Ovplyvnili vás pri písaní raných noviel americkí spisovatelia?

Pri písaní *Pozvanej* ma určite ovplyvnil Hemingway. Bol to on, kto ma naučil jednoduchosti dialógu a dôležitosti drobností v živote.

Načrtávate si precízny plán, keď začínate pracovať na románe?

Viete, počas desiatich rokov, keď som pracovala na svojich memoároch, som žiadny nemala. Ale napríklad keď som pracovala na *Mandarínoch*, vytvorila som postavy a atmosféru pre danú tému, a dej pomaly získaval tvar. Vo všeobecnosti však s písaním románu začínam dávno predtým, než zistím, aký bude mať dej.

Hovorí sa, že máte úžasnú seba-disciplínu a nedoprajete si ani deň oddychu. Kedy začínate s prácou?

Vždy sa náhlím do práce, ale nemám rada začiatok dňa. Najprv si dávam čaj, potom okolo desiatej začínam pracovať a pokračujem do jednej, potom sa stretávam s priateľmi a neskôr, okolo piatej sa vraciam do práce a pokračujem asi do deviatej. Nerobí mi žiadny problém nadviazať popoludní. Keď odídete, budem si čítať noviny,

možno pôjdem nakúpiť. Väčšinou je pre mňa práca potešením.

Kedy sa stretávate so Sartrom?

Každý večer a často i počas obeda. Väčšinou popoludní pracujem uňho.

Neotravuje vás prechádzať z jedného bytu do druhého?

Nie. Pretože nepíšem akademické publikácie, vezmem si všetky svoje poznámky so sebou a funguje to veľmi dobre.

Darí sa vám okamžite ponoriť do práce?

Záleží do istej miery od toho, čo píšem. Ak sa mi práca darí, strávim štvrtinu či polovicu času čítaním, čo som napísala predchádzajúci deň, a urobím niekoľko úprav. Potom odtiaľ pokračujem. Aby som nadviazala, musím prečítať, čo som napísala.

Majú vaši priatelia spisovatelia rovnaké zvyky ako vy?

Nie, je to pomerne osobná vec. Napríklad Genetov prístup je úplne iný, keď na niečom pracuje, venuje tomu v priebehu povedzme šiestich mesiacov dvanásť hodín denne, ďalších šesť mesiacov nerobí nič. Ako som už spomenula, ja pracujem každý deň, okrem dvoch či troch mesiacov prázdnin. Keď odchádzam, beriem si veľký kufor plný kníh – kníh, ktoré som nemala čas prečítať. Ale keď výlet trvá mesiac či šesť týždňov, cítim sa nepohodlne, najmä keď som medzi

dvoma knihami. Ak nepracujem, nudím sa.

Píšete svoje rukopisy písaným písmom? Kto ich dokáže prečítať? Nelson Algren sa považuje za jedného z mála ľudí, ktorí dokážu rozlúštiť vaše písmo.

Neviem písať na písacom stroji, ale mám dve písárky, ktoré moje písmo dokážu prečítať. Keď pracujem na poslednej verzii knihy, kopírujem rukopis. Snažím sa. Som veľmi pozorná. Moje písmo je pomerne čitateľné.

V *Krvi iných* a *Všetci sú smrteľní* sa zaoberáte problémom času. Ovplyvnil vás v tomto prípade Joyce či Faulkner?

Nie, ide o moju vlastnú fascináciu. Vždy som si bola jasne vedomá toku času, pripadala som si príliš stará. Už v dvanástich sa mi zdalo, že byť tridsiatnikom je hrozné. Cítila som, že niečo je stratené. Zároveň som si bola vedomá, čo môžem získať, a niektoré obdobia môjho života ma mnoho naučili. Napriek všetkému ma vždy prenasledovalo plynutie času a vedomie blížiacej sa smrti. Myslím, že otázka času je prepojená s otázkou smrti, s myšlienkou, že k nej všetci neodvratne smerujeme, s hrôzou zo zániku. Oveľa desivejšie než dezintegrácia vecí pôsobí miznutie lásky. Je to strašné, hoci osobne ma to nikdy nezasahovalo. Vždy som žila v Paríži, viac-menej v rovnakej štvrti. Môj vzťah so Sartrom pretrvával veľmi dlho. Mala som veľmi starých priateľov, ktorých som neprestávala

stretávať. Necítila som, že by čas rozlámal veci, skôr fakt, že som sa vždy držala smerovania.

Mala som – mám toľko rokov za sebou a toľko pred sebou. Počítam ich.

V druhej časti vašich memoárov načrtávate portrét Sartra v čase, keď písal *Hnus*. Zobrazujete ho ako posadnutého niečím, čo nazýval svojimi krabmi či úzkosťou. Zdá sa, že ste v tom čase boli tým radostnejším partnerom. Napriek tomu vo vašich románoch odhaľujete fascináciu smrťou, ktorú v Sartrových textoch nikdy neobjavíme.

Ale spomeňte si, čo píše v *Slovách*. Nikdy nepocítil bezprostrednosť smrti, no jeho študenti – napríklad Nizan, autor *Aden, Arabie* – boli smrťou fascinovaní. Sartre si pripadal nesmrteľný. Stavil všetko na svoju literárnu kariéru a na nádej, že ho dieťa prežije, zatiaľ čo pre mňa fakt, že môj osobný život zmizne, vylučoval záujem o uchovanie môjho diela.

Vždy som si bola hlboko vedomá, že drobnosti všedného dňa – každodenné činnosti, dojmy, minulé skúsenosti... všetko zmizne. Sartre si myslel, že život možno zachytiť do pasce slov, mne sa zdalo, že slová nenahradia život, zostanú iba jeho reprodukciou, niečím mŕtvym.

Niektorí ľudia tvrdia, že v svojich románoch nedokážete transponovať život a vaše postavy sú kópiami ľudí z vášho okolia.

Neviem. Čo je predstavivosť? Vo výsledku ide o dosiahnutie istej úrovne všeobecnosti, pravdy o bytí (o tom, ako veci sú), ako žijeme. Diela, ktoré nevychádzajú z reality, ma nezaujímajú, pokiaľ nie sú vyslovene extravagantné, ako napríklad romány Alexandra Dumasa alebo Victora Huga, ktoré možno považovať za eposy. „Vymyslené príbehy“ však nenazývam dielami imaginácie, skôr dielami „rafinovanosti“. Ak by som mala povedať niečo na svoju obranu, odvolám sa na Tolstého *Vojnu a mier*, kde boli všetky postavy inšpirované skutočnými osobami.

Vráťme sa k vašim postávam. Ako im vyberáte mená?

Nepovažujem to za veľmi dôležité. V *Pozvanej* som zvolila meno Xavière, pretože som stretla iba jedného človeka s rovnakým menom. Keď hľadám mená, používam telefónny zoznam alebo si snažím spomenúť na mená bývalých žiakov.

Ku ktorým zo svojich postáv máte najhlbší vzťah?

Neviem. Myslím, že viac než samotné postavy ma zaujímajú ich vzťahy, či už ide o lásku alebo priateľstvo. Upozornil ma na to kritik Claude Roy.

V každom z vašich románov nájdeme ženskú postavu, ktorú klamlivé dojmy privedú na hranice šialenstva.

Veľa moderných žien je na tom podobne. Očakáva sa od nich, že budú hrať niekoho, kým nie sú, že budú

vynikajúce kurtizány, sfalšujú svoju osobnosť. Sú na hranici neurózy. Cítim veľkú náklonnosť k ženám podobného typu. Zaujímajú ma viac než vyrovnané ženy v domácnosti a matky. Samozrejme, nájdu sa ženy, ktoré ma fascinujú ešte viac – pravdivé a nezávislé ženy, ktoré pracujú a tvoria.

Žiadna z vašich ženských hrdiniek sa neubrání láske. Máte rada romantické prvky?

Láska je privilegiom. Skutočná láska je veľmi vzácna, obohacuje život žien a mužov, ktorí ju prežívajú.

Vo vašich románoch sa zdá, že lásku najviac (mám na mysli *Françoise* v *Pozvanej* a *Anne* v *Mandarínoch*) prežívajú ženy.

Dôvodom je, že ženy napriek všetkému dávajú v láske zo seba viac, pretože mnohé nemajú nič iné, čo by ich uchvátilo. Možno sú tiež schopnejšie prežívať hlbokú spolupatričnosť, ktorá je základom lásky. A možno sa do žien proste dokážem jednoduchšie vcítiť. Moje ženské postavy sú oveľa plnšie než mužské.

Nikdy ste nevytvorili nezávislú a naozaj slobodnú ženskú postavu, ako ju rôznymi spôsobmi popisujete v *Druhom pohlaví*. Prečo?

Zobrazovala som ženy, aké naozaj sú: rozorvané ľudské bytosti. Nie také, aké by mali byť.

Po vašom rozsiahlom románe *Mandarini* ste prestali písať fikciu

a začali ste s prácou na svojich memoároch. Ktorú z týchto literárnych foriem preferujete?

Mám rada obe. Ponúkajú rôzne druhy zadostučinenia a sklamania. Pri písaní memoárov je veľmi príjemné krytie realitou. Na druhej strane, ak ju pozorujete deň za dňom, ako som to robievala ja, máte tendenciu prehliadať istú hĺbku, mýtickosť i významy.

Pri románe tieto obzory, sekundárne harmonické frekvencie všedného dňa možno vyjadriť, avšak iba s istým prvkom rušivej umelosti. Mali by sme sa usilovať o vytváranie bez falšovania. Dlhú som chcela písať o svojom detstve a mladosti. Udržovala som s nimi veľmi hlboký vzťah, ale v mojich knihách po nich nebolo ani stopy. Už pred písaním svojho prvého románu som túžila po úprimnej spovedi. Šlo o veľmi emocionálnu, veľmi osobnú potrebu. Po *Pamätiach usporiadaného dievčata* som cítila nespokojnosť a premýšľala som nad niečím iným. Ale nemohla som to urobiť. Povedala som si: „Bojovala som, aby som bola slobodná. Čo som urobila so svojou slobodou? Čo z nej zostalo?“ Napísala som sériu, v ktorej som sa venovala obdobiu od svojich dvadsaťjeden rokov až dodnes – od *Sily veku* po *Silu okolností*.

Pred niekoľkými rokmi na stretnutí spisovateľov vo Formentore Carlo Levi popísal *Silu veku* ako „veľkú lovestory storočia“. Sartre sa po prvý raz ukázal ako ľudská bytosť. Odhalili ste nepochopeného Sartra, celkom odlišného od jeho legendy.

Urobila som to úmyselne. Nechcel, aby som o ňom písala. Keď však videl, ako k tomu pristupujem, dal mi voľnú ruku.

Prečo je podľa vás napriek reputácii, ktorú si udržal dvadsať rokov, Sartre ako autor nepochopený a neustále napádaný kritikmi?

Z politických dôvodov. Sartre je muž, ktorý sa postavil do drsnej opozície voči spoločenskej triede, z ktorej pochádza. Považujú ho za zradcu. Zároveň disponujú peniazmi, kupujú jeho knihy. Sartrova situácia je paradoxná. Je protiburžoáznym spisovateľom, ktorého však číta buržoázia a odvíja ho ako jeden zo svojich produktov. Buržoázia má monopol na kultúru a myslí si, že stvorila Sartra. Súčasne ho nenávidí, pretože na ňu útočí.

Hemingway v rozhovore pre *Paris Review* povedal: „Všetko, čím si môžete byť pri politicky angažovanom autorovi istí, je, že ak majú jeho diela pretrvať, musíte pri čítaní politiku preskočiť.“ Samozrejme, nebudete súhlasiť. Veríte stále v „záväzok“?

Hemingway bol presne ten typ autora, ktorý sa nechcel angažovať. Viem, že sa zúčastnil španielskej občianskej vojny, ale ako novinár. Nikdy nebol ničomu hlboko odovzdaný, preto si myslel, že večné v literatúre je všetko nedatované, bez záväzku. Nesúhlasím. V prípade mnohých spisovateľov je to práve ich politický postoj, ktorý rozhodne, či ich budem alebo nebudem mať rada. Nie je veľa spisovateľov, ktorých dielo by bolo skutočne

angažované. A hoci aj niekto číta Rousseauovu *Spoločenskú zmluvu* rovnako nadšene ako jeho *Vyznania*, nikto viac než číta *Novú Héloise*.

Za vrchol existencializmu je považované obdobie od roku 1952. V súčasnosti je v móde nový román a autori ako Drieu La Rochelle alebo Roger Nimier.

Vo Francúzsku určite pozorovať návrat k pravici. Nový román ani jeho autori nie sú reakcionárski. Sympatizanti by namietali, že chcú odstrániť isté buržoázne konvencie. Ale títo autori neznepokojujú. Vo výsledku povedie gaulizmus k návratu pétainizmu a dalo by sa predpokladať, že kolaborant ako La Rochelle a extrémny reakcionár ako Nimier opäť získajú úctu. Buržoázia sa znovu ukazuje v svojej pravej podobe – ako reakcionárska trieda.

Pozrite sa na úspech Sartrových *Slov*. Je vhodné zmieniť niekoľko vecí. Ide zrejme o, nechcem povedať najlepšiu, určite však jednu z jeho najlepších kníh. Každopádne je to skvelá kniha, vzrušujúci príklad virtuozity, odvíjajúceho napísané dielo. Dôvodom jej úspechu však je, že je neangažovaná. Keď ju kritici spolu s *Hnusom* označujú za jedno z najlepších Sartrových diel, treba si uvedomiť, že ide o rané, taktiež neangažované dielo, rovnako dobre prijímané ľavicou i pravcou. Podobná vec sa mi stala pri *Pamätiach usporiadaného dievčaťa*. Buržoázne ženy potešilo, keď v nej rozoznali svoju mladosť. Protesty začali so *Silou vekov* a pokračovali so *Silou okolností*. Zlom je zreteľný, mimoriadne jasný.

Posledná časť *Sily okolností* je venovaná alžírскеj vojne, na ktorú ste reagovali veľmi osobným spôsobom.

Vzťahovala som sa k veciam a premýšľala o nich politicky, ale nikdy som sa neangažovala. Celá posledná časť *Sily okolností* sa zaoberá vojnou a pôsobí anachronicky vo Francúzsku, ktoré už vojna nezaujíma.

Neuvedomili ste si, že ľudia boli nútení na to zabudnúť?

Z tejto kapitoly som vyškrtla množstvo strán, uvedomovala som si, že to bolo anachronické. Na druhej strane, chcela som o tom rozprávať, a je pre mňa neuveriteľné, že ľudia dokázali do takej miery zabudnúť. Videli ste film *Dobrý život* od mladého režiséra Roberta Enrica? Ľudia zostali ohromení, pretože zobrazuje alžírsku vojnu. Claude Mauriac v *Le Figaro Litteraire* napísal: „Prečo nám ukazujú parašutistov zoskakujúcich na námestie? Nie je to verné životu.“ Naopak. Podobný výjav som videla každý deň zo Sartrovho okna na Saint Germain des Prés. Ľudia zabudli. Chceli zabudnúť. Chceli zabudnúť na svoje spomienky. Zrejme preto na mňa neútočili za to, čo som napísala o vojne v Alžírsku, ako som predpokladala, ale za zobrazenie staroby a smrti. Čo sa vojny v Alžírsku týka, všetci Francúzi sú teraz presvedčení, že sa nestala. K žiadnemu mučeniu nedošlo, veď pokiaľ ide o mučenie, vždy sme boli proti.

Na konci *Sily okolností* hovoríte:
„Keď sa s nedôverou obzriem za tou dôverčivou dospievajúcou dievčinou, s úžasom sledujem, ako ma

podviedli.“ Zdá sa, že táto poznámka spôsobila mnoho nedorozumení.

Ľudia, najmä nepriatelia, ju interpretujú ako priznanie, že môj život bol zlyhanie, buď preto, že som si uvedomila, že som sa mýlila na politickej úrovni, alebo preto, že som si uvedomila, že som nakoniec ako žena mala mať deti atď... Avšak každý, kto číta moju knihu pozorne, si môže všimnúť, že som myslela presný opak: že nikomu nezávidím, som dokonale spokojná s tým, ako môj život prebehol, že som dodržala svoje sľuby, a pokiaľ by som mala možnosť prežiť svoj život znovu, nič by som nezmenila. Nikdy som neľutovala, že som nemala deti. Chcela som totiž písať. Tak prečo podvedená? Ak máte existencialistický náhľad na život ako ja, paradox ľudského života spočíva v tom, že sa snažíte byť, ale nakoniec iba existujete. Práve kvôli tomuto rozporu, keď sa spoliehate na bytie – svojím spôsobom to robíte pri akomkoľvek plánovaní, i keď viete, že v bytí nemôžete uspieť –, keď sa obrátite a hľadáte na svoj život, uvidíte, že ste iba existovali. Inými slovami, život nie je za vami ako pevná vec, ako božský život (tak je stvorený, čiže ako niečo nemožné). Váš život je iba ľudský život.

Dalo by sa povedať, ako napísal Alain, mám veľmi rada túto poznámku: „Nič nám nebolo prislúbené.“ V istom zmysle to pravda je, v inom nie. Pretože buržoázny mládenec či dievčina, ktorým je daná istá kultúra, sú vlastne akýmsi prislúbením. Myslím, že ktokoľvek, kto mal v mladosti ťažký život, nepovie v zrelom veku, že ho podviedli. Ale keď

hovorím, že som bola podvedená, vzťahujem sa k sedemnástročnému dievčaťu, ktoré snívalo na vidieku blízko lieskových kríkov o svojej budúcnosti. Urobila som všetko, čo som chcela, písala som knihy, vzdelávala sa, ale bola som podvedená, pretože to už nie je ničím. Mallarmé napísal niekoľko veršov o „vôni smútku, ktorá pretrváva v srdci“, zabudla som ich presné pokračovanie. Dostala som, čo som chcela, a keď je po všetkom, človek si uvedomí, že vždy túžil po niečom inom. Jedna psychoanalytička mi napísala mimoriadne inteligentný list, v ktorom hovorí, že „v poslednej analýze túžby ďaleko presahujú svoj objekt“.

Pravdou je, že som mala všetko, po čom som túžila, ale „ďaleko za“, ktoré je obsiahnuté v túžbe, nie je dosiahnuté, keď sa túžba naplní. Keď som bola mladá, mala som túžby a náhľad na život, v ktorých nás kultúrni ľudia a buržoázni optimisti podporujú. Moji čitatelia ma obviňujú, že ich v nich nedokážem utvrdiť. To je to, čo som mala na mysli, nie ľútosť nad tým, čo som urobila či si pomyslela.

Podľa niektorých sa vašimi prácami vinie túžba po Bohu.

Nie, so Sartrom sme vždy vraveli, že existencia túžby po *bytí* neznamená, že táto túžba zodpovedá akejkolvek realite. Na intelektuálnej úrovni to presne korešponduje s Kantovým tvrdením. Fakt, že človek verí v kauzalitu, nie je dôvodom na vieru v najvyššiu príčinu. Fakt, že človek túži po *bytí*, neznamená, že ho dosiahne,

alebo že bytie, ktoré by bolo odrazom i existenciou súčasne, je uskutočniteľný pojem. Takáto syntéza existencie i *bytia* je nemožná.

So Sartrom sme ju vždy odmietali, toto odmietanie je prítomné i v našom premýšľaní. V človeku sa nachádza prázdno, ktoré sa prejavuje aj v jeho úspechoch. To je všetko. Nechcem tým povedať, že som nedosiahla, po čom som túžila, ale že úspech nie je nikdy tým, za čo je ľuďmi považovaný. Nadôvažok, úspech má i naivný či snobský aspekt. Ľudia si predstavujú, že úspech na sociálnom rebríčku im zabezpečí spokojnosť s ľudským údelom vo všeobecnosti. Tak to však nie je.

„Bola som podvedená“ tiež implikuje niečo iné, presnejšie: že život ma prinútil objavovať to, aký naozaj je – plný utrpenia, útlaku a pre väčšinu ľudstva hladu, vecí, o ktorých som netušila, keď som si ako mladá predstavovala, že objavovaním sveta objavím čosi krásne. Aj v tomto zmysle ma buržoázna kultúra podviedla, preto nechcem prispievať k podvádzaniu ostatných, a preto som tiež napísala, že som bola podvedená. Nechcela som podvádzať druhých. Naozaj ide o sociálny problém. Nešťastie sveta som objavovala postupne, potom čím ďalej, tým viac a viac, cítila som ho i v súvislosti s vojnou v Alžírsku a na cestách.

Niektorí čitatelia a kritici mali pocit, že o starobe hovoríte nepríjemným spôsobom.

Mnohým to prekáža, pretože chcú veriť, že všetky etapy života sú pôvabné, veria v nevinnosť detí, šťastie novomanželov, pokojnú starobu. Celý život som sa vymedzovala voči podobným predstavám, a niet pochýb, že tá chvíľa (podľa mňa to však nie je staroba, ale jej začiatok) predstavuje i za predpokladu, že máte všetky potrebné zdroje, pozornosť a prácu, ktorej sa môžete venovať, zmenu v existencii spojenú so stratou množstva vecí. Ak nelutujete, že o ne prídete, nemilujete ich. Myslím, že ľudia, ktorí príliš pohotovo glorifikujú starobu a smrť, nemilujú život. Samozrejme, v dnešnom Francúzsku musíte tvrdiť, že všetko je skvelé a krásne, i smrť.

Beckett tiež pociťoval podvod ľudského údela. Zaujíma vás viac ako iní predstavitelia nového románu?

Určite. Všetku hru s časom, ktorou sa hemží nový román, nájdete vo Faulknerovi. On ich naučil, ako to robiť, a podľa mňa to vedel najlepšie. Čo sa týka Becketta, jeho spôsob zdôrazňovania temnej stránky života je výnimočne krásny. Avšak je presvedčený, že život je výlučne temný. Tiež som presvedčená, že život je temný, ale zároveň ho milujem. Zdá sa, že jeho presvedčenie mu všetko zničilo. Keď je to to jediné, čo chcete povedať, neexistuje päťdesiat spôsobov, ako to povedať inak, mnohé jeho diela na mňa preto pôsobia ako repetícia prvotín. *Koniec hry* opakuje *Čakanie na Godota*, no s menšou pôsobivosťou.

Zaujímajú vás nejakí súčasní francúzski autori a autorky?

Nie je ich veľa. Dostávam množstvo rukopisov, a čo je nepríjemné, väčšinou zlých. V súčasnosti ma veľmi teší Violette Leduc, prvýkrát publikovala v roku 1946 v *Collection Espoir*, editovanom Camusom. Kritika ju vyniesla do nebies. Sartre, Genet, Jouhandeau ju milovali. Nikdy sa nepredávala. Nedávno vydala rozsiahlu autobiografiu *Ten bastard*, jej začiatok bol publikovaný v *Les Tempes modernes*, ktorého šéfredaktorom je Sartre. Napísala som k jej knihe predhovor, pretože Leduc považujem za jednu z prehliadaných povojnových francúzskych spisovateľiek. V súčasnosti má vo Francúzsku veľký úspech.

Ako sa hodnotíte v porovnaní so súčasnými spisovateľmi?

Neviem. Čo mám hodnotiť? Hluk, ticho, potomstvo, počet čitateľov, nedostatok čitateľov, význam diela v danom období? Myslím si, že ma ľudia ešte chvíľu čítať neprestanú. Aspoň to mi hovoria. Prispela som svojím dielom k diskusii ženskej otázky. Viem to z listov, ktoré dostávam. Čo sa týka literárnych kvalít môjho diela v pravom zmysle slova – netuším.